

Rasistiseen kiihotukseen puuttuminen

Vähemmistövaltuutetun laissa säädettyinä toimialana on etnisen syrjinnän ehkäisy, hyvien etnisten suhteiden edistäminen, etnisten vähemmistöjen sekä ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien turvaaminen samoin kuin etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvonta. Vähemmistövaltuutetun käytössä olevat keinot ovat ohjeet, neuvonta ja lausunnot. Joissakin tapauksissa valtuutettu voi viedä asioita muiden viranomaisten ratkaistavaksi, esimerkiksi tuomioistuimiin.

Yksi monista toimialaan liittyvistä kysymyksistä on ollut kannanotot ja puuttuminen internetissä esiintyvien sananvapauden rajat ylittävien aineistoihin, joista jotkut ovat olleet luonteeltaan rasistisia.

Vähemmistövaltuutettu pitää itsestään selvästi toimialaansa kuuluvana tehtävänä puuttua tällaisen aineiston levittämiseen. Aineisto loukkaa syvästi viestin kohteina olevia ihmisiä, syventää ihmisten ennakkoluuloja ja pahimmillaan levittää vihaa. Tällä kaikella on myös yhteys etnisen syrjinnän määrään ja esiintymismuotoihin sekä epäsuorasti myöskin rasistisiin ilmiöihin, pahimmillaan väkivaltaan.

Sananvapaus ja ihmisarvon kunnioittaminen

Sananvapaus ei ole ehdoton oikeus ja sitä voidaan käyttää väärin. Jos eri perusoikeudet, kuten ihmisarvo ja sananvapaus joutuvat vastakkain, punnitaan kummalle oikeudelle annetaan suurempi painoarvo. Selkeäksi periaatteeksi on vahvistunut, etteivät ihmisarvoa loukkaavat, kansanryhmää vastaan kiihottavat lausumat tai kunnianloukkaukset kuulu sananvapauteen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on päätöksissään linjannut, ettei ihmisoikeuksiin kuuluvaa sananvapautta voi harjoittaa niin, että se johtaa toimintaan, joka on selkeästi koko ihmisoikeussopimuksen hengen ja kansainvälisesti sovittujen ja hyväksytyjen ihmisoikeusperiaatteiden vastaista. Tämän perusteella muun muassa kansanryhmää vastaan kiihottavaa julkaisemista voidaan rajoittaa.

Julkaisemisen rajoitukset koskevat myös internetiä. Rasistiseen kirjoitteluun puuttumisella ei ole tarkoitus rajoittaa esimerkiksi keskustelua maahanmuutto- tai kotouttamispolitiikasta. Sitä toki saa kyseenalaistaa tai kritisoida. Kyse on nyt rikoksen tunnusmerkistön täyttävästä aineistosta.

Rasistinen propaganda on kielletty myös Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa. Suomi on muun muassa sitoutunut asettamaan

”lain mukaan rangaistaviksi teiksi kaiken rodulliseen ylemmyyteen tai vihaan perustuvien aatteiden levittämisen, rotusyrjintään kiihottamisen samoin kuin kaikki väkivaltaiset teot tai yllyttämisen sellaisiin tekoihin toista rotua tai toista ihonväriä tahi etnistä alkuperää olevaa henkilöryhmää vastaan, samoin kuin myös kaiken rotusortotoiminnan avustamisen, sen rahoittamisen mukaan lukien.” (Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus, 4 artikla, asetus 5.8.1970/544, SopS 37/1970.)

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan rikoksena

Ihmisoikeuksia loukkaavan sananvapauden rajoittaminen on Suomessa toteutettu muun muassa rikoslailla. Etnisten ryhmien tahallinen solvaaminen, uhkailu ja panettelu on Suomessa rangaistavaa kiihottaminen kansanryhmää vastaan –rikoksena (rikoslain 11 luvun 8 §). Tämä koskee myös internetissä levitettyä aineistoa.

Pykälässä on kriminalisoitu sellaisten lausuntojen tai muiden tiedonantojen levittäminen yleisön keskuuteen, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista, etnistä tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää. Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan voidaan tuomita sakkoihin tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännöksen tunnusmerkistötekijät on vakiintuneesti jaoteltu seuraavasti:

Lausunto tai tiedonanto. Säännöksessä mainittu lausunto tai tiedonanto voidaan antaa suullisesti, kirjallisesti, kuvallisesti, elein tai millä tahansa ymmärrettävällä lausuman esittämistavalla. Olennaista on, että lausunto tai tiedonanto sisältää lainkohdassa tarkoitettua uhkailua, solvausta tai panettelua.

Uhkaus, panettelu tai solvaus. Uhkaamisella tarkoitetaan esimerkiksi väkivalta- tai omaisuusrikoksella uhkaamista. Panettelu ja solvaaminen on tunnusmerkistössä rinnastettava kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistöön. Panettelua on se, että kansanryhmän perättömästi väitetään syyllistyneen rikoksiin tai niihin rinnastettaviin tekoihin. Solvauksessa voi olla kyse totuudenmukaisista väittämistä, joiden esittämisen tarkoituksena kuitenkin on ollut loukkaaminen. Tyypillisempää on, että solvaavat lausunnot eivät ole totuudenmukaisia. Näissä tapauksissa totuudenvastaisuutta voidaan käyttää näyttönä tahallisuudesta ja näyttää osoituksena kiihottamistarkoituksesta. Solvauksena pidetään myös harhaanjohtavia lausuntoja, esimerkiksi vahvasti yleistäviä lausumia.

Tahallisuusvaatimus. Tunnusmerkistön mukaan kyseessä on tekorikos, jonka tunnusmerkistö täyttyy huolimatta siitä, syntykö tekijän tavoittelema kiihotus kansanryhmää vastaan vai ei. Toisin sanoen varsinaista seurausta ei vaadita. Tekoa voidaan pitää tahallisuudena, jos tekijä on pitänyt tunnusmerkistön täyttymistä mahdollisena tai vähintäänkin suhtautunut siihen välinpitämättömästi.

Yleisölle levittäminen. Tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että viestin yleisönä on avoin ihmisryhmä. Rikos täyttyy, vaikka tiedonanto tulisikin lopulta vain pienen vastaanottajaryhmän tietoon. Olennaista on, että vastaanottajien määrä ei ole ennakolta rajattu. Tunnusmerkistö täyttyy myös riippumatta siitä, onko joku todisteellisesti vastaanottanut lausunnon/tiedonannon vai ei. Oikeuskäytännössä on katsottu, että internetissä julkaiseminen on säännöksen tarkoittamaa levittämistä.

Myöskin keskustelupalstoilla esiintyy usein rasistisia lausumia, jotka ovat niin törkeitä, että ne täyttävät rikoksen tunnusmerkistön, eivätkä kuulu sananvapauden piiriin. Keskustelupalstojen rasistinen kirjoittelu voi olla myös yhdenvertaisuuslaissa (20.1.2004/21) tarkoitettua häirintää syrjinnän muotona, joka tarkoittaa "henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri" (6 § 2 momentin 3-kohta).

Esimerkiksi ”ryssä”- ja ”neekeri” –sanankäyttö on oikeuskäytännössä katsottu täyttävän kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistön. Arvioitaessa sitä, täyttääkö tietty internet-sivuston sisältö rikoslain 11 luvun 8 §:n tunnusmerkistön, mainittujen sanojen käyttämistä voidaan pitää näyttönä tahallisuudesta ja loukkaamistarkoituksesta. Lisäksi näiden sanojen käyttö lisää lausuntojen törkeyttä.

Valtionsyyttäjä Mika Illman on väitöskirjassaan käsitellyt muun muassa sitä, mitkä perusoikeudet tukevat rikoslain 11 luvun 8 §:ää ja missä tilanteissa/millä perusteella sananvapautta voidaan rajoittaa. (Mika Illman: Hets mot folkgrupp. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 262. Helsinki, 2005.)

Oikeuskäytännöstä ja tutkintakeinoista

Demokraattinen ja ihmisoikeuksiin rakentuva yhteiskuntamme on siis säätänyt rikoslaissa tietyt internetissä levitettävät viestit ja kuvat kielletyiksi. Tämä on jo sinänsä tärkeää. Racististen lausumien levittämisen kriminalisointi yksistään ei kuitenkaan riitä, vaan pykälää tulisi myös soveltaa käytännössä, kun ilmiö kuitenkin on todellisuutta. Kiellon ja siten myös sananvapauden rajoja olisi hyvä myös täsmentää oikeuskäytännössä.

Vuonna 2006 vähemmistövaltuutettu teki tutkintapyyntöjä poliisille noin neljästäkymmenestä internet -sivustosta. Tänä vuonna tutkintapyyntöjä on tehty muutama lisää. Näitä tapauksia ei ole vielä käsitelty tuomioistuimissa. Osassa esitutkinta on edelleen kesken, osa on siirtynyt syyteharkintaan ja yhdessä tapauksessa (vuonna 2007 tehty tutkintapyyntö) esitutkinta on keskeytetty, koska tietoa tekijöiden henkilöllisyydestä ei ole saatu selvitettyä.

Usein ongelmana onkin, että internetissä voi esiintyä anonymisti, eikä tekijän henkilöllisyyttä pystytä selvittämään. Kokemukset erilaisista yhteistyö- ja toimintatavoista, joita on toteutettu muiden internetissä esiintyvien kiellettyjen aineistojen kohdalla, osoittavat että tällaiseen materiaaliin on kuitenkin mahdollista puuttua.

Ilmoittamisesta

Jos epäasiallista materiaalia esiintyy keskustelupalstoilla, kannattaa sivustojen ylläpitäjälle ilmoittaa asiattomasta viestistä. Mikäli viestejä ei tästä huolimatta kohtuullisessa ajassa poisteta, voi ottaa yhteyttä viranomaisiin.

Racistisesta materiaalista internetissä tai muualla voi tehdä tutkintapyynnön kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tekijän kotipaikkakunnan poliisille. Jos tekijän henkilöllisyydestä tai kotipaikasta ei ole tietoa, tutkintapyynnön voi tehdä Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle.